

СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ПЛАВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

Ольга Ображей¹, Ірина Маляренко², Ольга Кольцова²,
Борис Кедровський³

¹Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна, obrik102119@ukr.net

²Херсонський державний університет, Херсон, Україна

³Херсонський регіональний центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», Херсон, Україна

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2020-01-90-95>

Анотація

Вступ. Формування позитивної мотивації в молодших школярів для успішного оволодіння навичкою плавання має важливе значення. Однак у повсякденному житті ця проблема до сьогодні залишається недостатньо вивченою. Відчувається нестача конкретних рекомендацій і розробок, упровадження яких мало сприяти більш свідомому та успішному оволодінню молодших школярів навичкою плавати, тим самим залучати їх до фізичної активності як підвищення якості життя дитини. **Мета** дослідження – розробити структуру процесу початкового навчання плавання на відкритих водоймах у літньому оздоровчому таборі як стимулювання молодших школярів до занять із плавання. Для досягнення мети використано такі **методи дослідження**: аналіз даних науково-методичної літератури, нормативно-правових документів, узагальнення досвіду передової педагогічної практики, соціологічні та статистичні методи дослідження. У статті представлено **результати дослідження** з указаної проблеми, а саме: результати анкетування дітей молодшого шкільного віку, які перебували на базі літнього оздоровчого табору «Ластівка» в місті Скадовську, 2018 р., протягом однієї зміни (14 днів) у червні, а також бесід із ними й спостережень, що відбувались у реальних умовах проведення навчальних занять із плаванням. Визначено причини відвідування та причини небажання молодших школярів навчатися плавання під час перебування в літньому оздоровчому таборі. Розглянуто основні прийоми виховання інтересу дітей молодшого шкільного віку до виконання плавальних вправ. **Висновки.** Розроблено структуру процесу початкового навчання плавання як стимулювання молодших школярів до занять із плавання та заохочення досягнень кожної дитини – акварозряди. Основними завданнями запропонованої структури процесу початкового навчання плавання на відкритих водоймах у літньому оздоровчому таборі є сприяння розвитку гармонійної особистості, організація дозвілля та активного відпочинку, підвищення мотивації до регулярних занять плаванням.

Ключові слова: плавання, мотивація, молодший шкільний, літній оздоровчий табір.

Ольга Ображей, Ірина Маляренко, Ольга Кольцова, Борис Кедровський. Структура процесса начального обучения младших школьников плаванию в летнем оздоровительном лагере. Вступление. Формирование позитивной мотивации у младших школьников для успешного овладения навыком плавания имеет исключительное значение. Однако в повседневной жизни эта проблема до сих пор остается недостаточно изученной. Испытывается недостаток в конкретных рекомендациях и разработках, внедрение которых должно было способствовать более сознательному и успешному овладению младших школьников навыком плавать, тем же привлечь их к физической активности как повышению качества жизни ребенка. **Цель** исследования – разработать структуру процесса начального обучения плаванию на открытых водоемах в летнем оздоровительном лагере как стимулирование младших школьников к занятиям по плаванию. Для достижения цели использованы такие **методы исследования**, как анализ данных научно-методической литературы, нормативно-правовых документов, обобщение опыта педагогической практики, социологические и статистические методы исследования. В статье представлены **результаты исследования** по указанной проблеме, а именно: результаты анкетирования детей младшего школьного возраста, находившихся на базе летнего оздоровительного лагеря «Ласточка» в городе Скадовске, 2018 г., в течение одной смены (14 дней) в июне, а также бесед с ними и наблюдений, которые происходили в реальных условиях проведения учебных занятий с плаванием. Определяются причины посещения и причины нежелания младших школьников учиться плаванию во время пребывания в летнем оздоровительном лагере. Рассматриваются основные приемы воспитания интереса младших школьников к выполнению плавательных упражнений. **Выводы.** Разработана структура процесса начального обучения плаванию как стимулирование младших школьников к занятиям по плаванию и поощрение достижений каждого ребенка – акварозряды. Основными задачами предлагаемой структуры процесса начального обучения плаванию на открытых водоемах в летнем оздоровительном лагере является содействие развитию гармоничной личности, организация досуга и активного отдыха, повышение мотивации к регулярным занятиям плаванием.

Ключевые слова: плавание, мотивация, младший школьный, летний оздоровительный лагерь.

Olha Obrazhei, Iryna Maliarenko, Olha Koltsova, Borys Kedrovskiy. Structure of Initial Teaching Swimming Process of Primary School-Age Children at a Summer Health Camp. Topicality. Forming a positive motivation for primary school-age children to successful master of the swimming skills is crucial. Motivation is considered as implementation of a motive in a particular activity in the process of choosing possible actions aimed at achieving certain goals. **Methods** of analysis of scientific and methodological literature, normative and legal documents, generalization of advanced pedagogical practice, sociological and statistical research methods have been used for the goal achievement. The research paper covers results of research on mentioned issue. Survey results of primary school-age children who were in June 2018 14 days at a summer health camp «Lastochka» in Skadovsk, as well as conversations with them and observations took place in real conditions of conducting swimming training sessions. The research focuses on reasons for attending and reasons for reluctance to swim by primary school-age children at summer health camp. The research introduces with the basic methods of raising interest of primary school-age children for implementation of swimming exercises. **Findings.** The structure of initial swimming training process as stimulation of primary school-age children for swimming trainings and encouraging achievements of each child – Aqua jerks – has been developed. The main objectives of proposed structure of initial swimming trainings outdoors at summer health camp are the promotion of the harmonious development of children, the organization their leisure and active free time, also increase motivation for regular swimming activities.

Key words: swimming, motivation, primary school-age children, summer health camp.

Вступ. Відсутність навичок плавання є суттєвим фактором ризику для життя людини та значно обмежує можливості її повноцінної життєдіяльності, активного відпочинку й оздоровлення, розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей із метою гармонійного формування особистості [5; 6].

За даними дослідження, проведеного Федерацією плавання України, щороку в нашій країні тоне близько 3000 людей. Із них понад 10 % – це діти до 14 років. Навчання плавання більшості дітей переважно унеможливується через відсутність басейнів не лише в школі, а й у цілому за місцем проживання, що призводить до високого відсоткового рівня наявності молодших школярів, котрі не тільки не вміють плавати, але й навіть триматися на воді [5; 7].

Питання навчання плавання розкриваються в численних роботах учених (О. О. Пилипко; В. К. Бальсевич; В. О. Биков; І. Л. Гончар; Ю. М. Віхляєв; А. Ю. Нікольський; З. І. Філатова).

При цьому думки щодо спрямованості методики навчання плавання різняться, але більшість дослідників відзначають потребу впровадження сучасних педагогічних технологій, створення комплексу науково-методичного забезпечення, належних умов для організації безпеки життєдіяльності в процесі навчання плавання, свідомого підвищення мотивації до занять з оволодіння його початковими навичками.

Проблема мотивації до навчання дітей шкільного віку розглядали відомі психологи й педагоги, серед яких – М. І. Алексєєва, Б. Ф. Басєв, Л. І. Божович, А. К. Маркова, В. А. Семиченко та ін. [1; 2; 3].

Мотивація (moveo – рухаю) нині розглядається як реалізація мотиву в конкретній діяльності в процесі вибору можливих дій, спрямованих на досягнення певних цілей [2; 4].

Мотив – спонукання або прагнення до досягнення мети та усвідомлення дії щодо цього [2].

Науковці виокремлюють різні критерії до класифікації мотивів у системі навчання. За видом бувають соціальні та пізнавальні мотиви, за характером прояву, ступенем усвідомленості учнем власних потреб у навчанні – зовнішні (*загроза й очікування покарання, очікування нагороди за успіхи, морально-психологічний тиск (батьків, педагогів, однолітків тощо), намагання уникнути неприємностей, очікування на майбутні блага*) і внутрішні мотиви (*інтерес до знань і процесу їх здобуття, розуміння ролі знань у самореалізації, допитливість, розширення кругозору, бажання підвищити культурний рівень, потреба в новій інформації*) [2].

Науковці [1; 3] наголошують, що в молодших школярів переважають зовнішні мотиви, внутрішні лише починають формуватися й від педагога залежить, які саме мотиви переважатимуть у навчальній діяльності його учнів.

Аналіз літературних джерел свідчить, що до прийомів виховання інтересу молодших школярів до виконання плавальних вправ належать:

- новизна, різноманітність засобів, методів і способів організації молодших школярів на занятті з плавання;
- постановка конкретних, посильних завдань навчання й оздоровчого тренування, які можна виконати вже до кінця заняття з плавання;
- застосування ігрового та змагального методів на різних етапах навчання;

- широке застосування наочних і технічних засобів навчання, нестандартного обладнання та інвентарю;
- проведення занять із музичним супроводом;
- систематичний контроль за досягненням школярів [3; 4].

Формування позитивної мотивації в молодших школярів для успішного оволодіння навичкою плавати має виняткове значення [5]. Однак у повсякденному житті ця проблема до сьогодні залишається недостатньо вивченою. Відчувається нестача в конкретних рекомендаціях і розробках, упродовження яких мало сприяти більш свідомому та успішному оволодінню навичкою плавати молодшими школярами, тим самим залучати їх до фізичної активності як підвищення якості життя дитини.

Мета дослідження – розробити структуру процесу початкового навчання плавання на відкритих водоймах у літньому оздоровчому таборі як стимулювання молодших школярів до занять із плавання.

Матеріал та методи дослідження. Для досягнення мети використано такі методи дослідження, як аналіз даних науково-методичної літератури, нормативно-правових документів, узагальнення досвіду передової педагогічної практики, соціологічні та статистичні методи дослідження.

Аналіз даних науково-методичної літератури, нормативно-правових документів, узагальнення досвіду передової педагогічної практики проводився задля пошуку, систематизації та узагальнення матеріалу стосовно сучасних підходів до початкового навчання дітей молодшого віку плавання, його організації в літніх оздоровчих закладах. Опрацювання інформаційних джерел із теорії й методики фізичного виховання, педагогіки, психології дало можливість виокремити проблему формування позитивної мотивації в молодших школярів для успішного оволодіння навичкою плавати, виявити невирішені питання, визначити наукові завдання для власних досліджень й окреслити основні шляхи їх реалізації.

Із метою отримання необхідної інформації про причини небажання навчатися плавання проводилось анкетування серед молодших школярів. Анкетування здійснювали згідно з основними положеннями та вимогами до соціологічних досліджень. Для цього розроблено анкету, яка містить п'ять питань. В анкетуванні взяли участь 80 осіб (46 дівчаток та 34 хлопчики) 8–9 років, які перебували в літньому оздоровчому таборі «Ластівка» в місті Скадовську (2018 р.) протягом однієї зміни (14 днів) у червні. Обробка та аналіз результатів дослідження дали змогу визначити мотиви відвідування молодшими школярами занять із плавання під час перебування в літньому оздоровчому таборі, причини страхів і небажання дітей молодшого шкільного віку навчатися плавання.

Результати дослідження. Результати проведеного анкетування засвідчили, що використання старих, звичних форм, засобів та методів навчання молодших школярів плавання не дають можливості стовідсотково виконувати завдання навчання плавання. Так, з'ясовано, що заняття з плавання в літньому оздоровчому таборі протягом зміни відвідують із задоволенням 48,7 %; не люблять відвідувати – 46,3 %; не можуть однозначно відповісти – 5 % молодших школярів.

У табл. 1 відображено причини відвідування молодшими школярами занять із плавання під час перебування в літньому оздоровчому таборі у відсотковому співвідношенні.

Таблиця 1

Причини відвідування молодшими школярами занять із плавання під час перебування в літньому оздоровчому таборі у відсотковому співвідношенні

Причина відвідування занять	Хлопці (n-34)	Дівчата (n-46)
Підвищення фізичної підготовленості	64,7	65,2
Збереження й зміцнення здоров'я	29,4	39,1
Випробувати свої сили	38,2	19,5
Подобається займатися фізичними вправами	44,1	54,3
Цікаво провести час	8,8	10,8

Більшість опитаних молодших школярів займаються для того, щоб стати фізично сильнішими (64,7 % хлопців та 65,2 % дівчат). Набагато менше респондентів займаються для того, аби випробувати свої сили (38,2 % хлопців і 19,5 % дівчат), а також зміцнити власне здоров'я (хлопців – 29,4 % та дівчат – 39,1 %). Серед причин, що спонукають дітей до відвідування занять із плавання, переважною є

позитивне ставлення до занять фізичними вправами (44,1 %) хлопців та 54,3 % дівчат. Досить мала кількість дітей займаються, аби цікаво провести час (8,8 % хлопців і 10,8 % дівчат).

Результати анкетування молодших школярів, які до сьогодні не оволоділи навичкою плавання, засвідчили, що причиною небажання навчатися плавання є невдале купання у відкритих водоймах, коли дитина впала, наковталася води; ситуація, пов'язана з перекиненням човна; невдале використання допоміжних засобів, таких як надувний жилет, плавальні дошки та м'ячі, нарукавники, нудлів й інших засобів, порушення методики навчання плавання батьками або тренерами.

З'ясовано, що негативну інформацію про небезпечність плавання діти дізнаються від батьків, які переказують у їх присутності про трагічні події, пов'язані з відкритими водоймами; причиною страхів дітей є також перегляд різних фільмів жахів, сюжет яких пов'язаний із трагедією на відкритих водоймах, що супроводжується кривавими сценами та смертю.

Унаслідок осмислення й узагальнення даних літератури [1; 3; 4; 5; 6; 7] та проведеного дослідження нами розроблено структуру процесу початкового навчання плавання як стимулювання молодших школярів до занять із плавання й заохочення досягнень кожної дитини – акварозряди. Систему стимулювання молодших школярів до занять із плавання представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Структуру процесу початкового навчання плавання на відкритих водоймах у літньому оздоровчому таборі

Етап навчання	Період зміни	День табірної зміни	Номер заняття	Вимога	Назва акварозряду
1	2	3	4	5	6
Освоєння з водним середовищем	Організаційний період	2 день табірної зміни	1–4	Виконувати вправу «Крокодил»; виконувати вправу «Млин»; виконувати вправу «Ножиці»; виконувати вправу «Фонтанчик»	Краб
Навчання занурення у воду з головою та видиху у воду	Основний період	5 день табірної зміни	5–10	Мати акварозряд «Краб»; робити видих у воду, тримаючись за опору; виконувати стрибки («Хто вище»); виконувати вправу «Поплавок»; виконувати вправу «Зірочка»; виконувати вправу «Крокодил» із видихом у воду; виконувати вправу «Гвинт», тримаючись за опору; виконувати вправу «Фонтанчик» із видихом у воду	Морська черепашка
Навчання ковзання	Основний період	8 день табірної зміни	11–16	Мати акварозряд «Краб»; виконувати вправу «Шукання 5 перлин»; виконувати стрибки в довжину у воді; виконувати ковзання на грудях та спині з підтримувальними засобами; виконувати вправу «Тунель» із підтримувальними засобами	Рибка
Навчання роботи ногами й навчання роботи руками	Основний період	11 день табірної зміни	17–22	Мати акварозряд «Рибка»; виконувати вправу «Шукання 8 перлин»; уміння ковзати на грудях із дощечкою з витягнутими руками, ноги кроль; виконувати вправу «Тунель» без підтримувальних засобів; уміння ковзати на спині з дощечкою	Дельфін

1	2	3	4	5	6
				з витягнутими руками, ноги кріль; плавання на грудях із дошкою ноги-кріль, чергуючи руки, видих у воду; уміння працювати лише руками; кріль на спині; уміння працювати тільки руками; кріль на грудях	
Навчання плавання в координації	Завершальний період	14 день табірної зміни	23–28	Виконувати комбінацію «ковзання на спині» без підтримувальних засобів – «зірочка»; виконувати комбінацію «ковзання на грудях» без підтримувальних засобів – зірочка; уміння плавати в координації.	Акула

Основними завданнями запропонованої структури процесу початкового навчання плавання на відкритих водоймах у літньому оздоровчому таборі є сприяння розвитку гармонійної особистості, організація дозвілля та активного відпочинку, підвищення мотивації до регулярних занять плаванням.

Кожен етап має систему наступності й послідовності. На кожному новому етапі перед молодшими школярами постає завдання щодо подолання нової проби – своєрідний рівень, який вони мають досягнути. Рівнів передбачено п'ять, це дає змогу молодшим школярам діставати вищій ступінь як підтвердження особистого росту.

Знання та вміння з кожного акварозряду розвиваються поступово, від простішого до складнішого, від акварозряду до акварозряду. Перехід рівня завершується контролем, який не є іспитом, а швидше – грою, під час якої діти молодшого шкільного віку виявляють свої знання та плавальні навички. Молодші школярі, які успішно проходять змагання, отримують підвищення ступеня.

Під час навчання плавання важливий максимально швидкий ефект (успіх), бо в молодших школярів спочатку ще відсутній стійкий інтерес до занять плаванням, який би допомагав долати неприємні суб'єктивні відчуття, що виникають при значних функціональних напружених, допомагав би проявляти вольові зусилля. Тому тривалі нервово-функціональні напруги молодших школярів, без очевидних для них результатів, відштовхують їх від занять плаванням і тим самим знижують інтерес до занять плаванням. І навпаки, чим швидше досягнуть першого результату, тим вищій первинний інтерес до плавальних вправ.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Дослідження показало необхідність розробки додаткових методик, спрямованих на підвищення мотивації учнів молодшого шкільного віку до занять плаванням. Створення стійких мотиваційних установок на оволодіння плавальними навичками передбачає застосування низки стимулів, зокрема нагородження за успіхи.

Запропоновано структуру процесу початкового навчання плавання на відкритих водоймах у літньому оздоровчому таборі, яка спрямована на формування мотивації учнів молодшого шкільного віку до занять із плавання.

Подальші дослідження полягають у впровадженні розробленої системи стимулювання молодших школярів до занять плаванням у практику спортивно-масової роботи в літньому оздоровчому таборі та оцінку її ефективності.

Джерела та література

1. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11-х класів: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2004. 258 арк. С. 225–244.
2. Волков И. П. Практикум по спортивной психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 288 с: ил. (Серия «Практикум по психологии»)
3. Воробйова О. В. Формування позитивної мотивації учнів до занять фізичними вправами на уроках та в позаурочний час. Золотоноша, 2012. 58 с.
4. Гавришко С. Г. Характеристика мотивів до занять фізичними вправами у молодших школярів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2018. Вип. 1(7). [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2018-1\(7\)-249-252](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2018-1(7)-249-252)

5. Криводуд Т. Є. Навчання плаванню дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: навч.-метод. посіб. для студентів пед. навч. закл. / Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. 64 с.
6. Савченко М. І. Плавання на відкритих водоймах: навч.-метод. посіб. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. 412 с.
7. Скалій О. В. Комп'ютерні технології диференціації процесу фізичного виховання школярів (на прикладі навчання плавання): дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Скалій Олександр В'ячеславович. Тернопільський держ. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2002. 213 с.

References

1. Bezverkhnia, H. V. (2004). Motyvatsiia do zaniat fizychnoiu kulturoiu i sportom shkoliariv 5–11-kh klasiv [Motivation for physical education and sports pupils of 5–11 grade]. *Dys.kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.02*, Umanskyi derzh. pedahohichnyi un-t im. Pavla Tychyny. Uman, 225–244.
2. Volkov, Y. P. (2002). Praktikum po sportivnoi psikhologii [Workshop on Sports Psychology]. Sankt-Peterburg: Pyter, 288 (Seriia «Praktikum po psikhologii»).
3. Vorobiova, O. V. (2012). Formuvannia pozytyvnoi motyvatsii uchniv do zaniat fizychnymy vpravamy na urokakh ta vpozaurachnyi chas [Formations of pupils' positive motivation to physical exercises at the lessons and at the extracurricular time]. *Zolotonosha*, 58.
4. Havryshko, S. H. (2018). Kharakterystyka motyviv do zaniat fizychnymy vpravamy u molodshykh shkoliariv [Characteristics of younger schoolchildren physical trainings motives]. *Naukovyi Visnyk Mukachivskoho Derzhavnoho Universytetu*, Seriiia «Pedahohika ta psikhohohiia», Vyp. (1(7)), 249–252. DOI: 10.31339/2413-3329-2018-1(7)
5. Kryvodud, T. Ye. (2003). Navchannia plavanniu ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku [Swimming lessons for children of preschool and younger school age]. *Navch.-metod. posibnyk dlia stud. ped.navch. zakladiv*, Sumskyi derzh. pedahohichnyi un-t im. A. S. Makarenka. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka, 64.
6. Savchenko, M. I., Kovalova, Y. (2005). Plavannia na vidkrytykh vodoimakh [Swimming outdoors]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk*, Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 408–412.
7. Skalii, O. V. (2002). Kompiuterni tekhnologii dyferentsiatsii protsesu fizychnoho vykhovannia shkoliariv (na prykladi navchannia plavannia) [Computer technologies of differentiation of pupils' physical education process (on the example of swimming training)]. *Dys.kand. nauk z fizychnoho vykhovannia i sportu: 24.00.02*. Ternopil'skyi derzh. pedahohichnyi un-t im. Volodymyra Hnatiuka. Ternopil, 153–179.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020 р.